

Г.Є. Ковальський

Донецький національний університет, Україна

ТРАДИЦІОНАЛІСТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ Ю. ЛИПИ

Стаття присвячена соціально-філософським аспектам формування нації. На основі праць українського філософа Юрія Липи розкриваються його уявлення про фактори формування нації, про волю як основу формування нації, про соціальний детермінізм як деструктивну в процесі державного будівництва ідею. Нація розглядається як найвища форма людського співіснування й абсолютна духовна цінність.

Яскравим представником українського традиціоналізму є відомий український діяч, лікар, письменник і політичний мислитель – Юрій Іванович Липа (1900 – 1944 рр.). Він займався літературною творчістю, писав оповідання, вірші, публіцистичні статті. Заслугує на увагу один з багатьох напрямків діяльності Ю. Липи, який особливо розвинувся в останні роки його життя – дослідницька праця, присвячена українському традиціоналізму. Дослідження творчої спадщини Ю. Липи у світлі здобутків сучасних гуманітарних наук активізує діалог з вітчизняною філософською традицією та сприяє становленню плюралізму в суспільних науках. Дослідження творчості Ю. Липи не відзначається великою кількістю критичних робіт та може класифікуватися за партійною приналежністю, зокрема, для емігрантських вчених є характерною позитивна оцінка творчості Ю. Липи. Аналізом творчості філософа сьогодні займаються Ю. Кочубей [1], М. Голянич [2].

Метою даної статті є висвітлення різних аспектів націєтворчої концепції Ю. Липи та впровадження їх у наукову філософську сферу.

У міжвоєнні роки Європа стає свідком фундаментальних змін у геополітичному просторі. В Італії вибудовується фашизм із особистим культом Муссоліні. У Центральній Європі, у промислово-розвиненій країні, влада опинилася в руках нацистів. На перше місце нацисти висували псевдонаукове твердження про нерівність людських рас, за винятком «раси панів» – арійців. На Сході Європи поступово посилювався вплив СРСР, під владою якого перебувала більша частина українського народу.

Замислюючись над майбутнім України, яка опинилася на історичному роздоріжжі, Юрій Липа приходив до висновку, що при протистоянні двох тоталітарних гегемоністських режимів перемога жодного з них волі Україні не принесе. Порятунком може прийти тільки від самих себе, від мобілізації духовних сил. Необхідно пізнати самих себе, своє «Я», своє минуле та традиції, глибини духовності, щоб позбавитися комплексу меншовартості. Цією ідеєю просякнута його головна праця «Призначення України», що вийшла 1938 р. у Львові. Автор говорить, що в глибинах українського етносу таїться велика сила. При цьому він посилається і на трипільську культуру, і на вияви еллінізму, і на «апостольські традиції Києва». Важливе значення має те, що українці є нацією «органічною», яка виникла й укоренилася на своїй власній території. Юрій Липа розглядає низку важливих українознавчих проблем, головною з яких є комплексний підхід до вивчення України як феноменологічного об'єкта. Він взявся за розробку проблем української духовності, чим засвідчив пошук шляхів поглиблення знань про свою націю. Липа вважав «Божеським законом» для українця відчувати своє «Я», свою родину, цілий свій рід. Щоб усвідомлювати свою належність до нації, необхідно пізнавати себе і свою націю, через пізнання відкривати її духовну неповторність. Розвідки філософа при впровадженні до наукового обігу, при належному переосмисленні збагатять сучасну націологію і водночас будуть корисні у сучасних процесах державотворення.

Актуальним і доцільним видається розгляд традиціоналістичної концепції Липи, в якій важливе місце займають дослідження проблем співвідношення української духовності, національної свідомості та самосвідомості українців. Духовні риси Липа визначає як найважливіший єднальний елемент нації. Проте він повністю не відкидає антропологічних елементів єдності раси. Духовна єдність має й свої підстави в єдності біологічній, яку окреслюють за групами крові.

Духовність розуміється Липою як багатокомпонентна сформована впродовж віків постійна ознака народу, а свідомість – як перехідна, змінювана протягом певного історичного періоду властивість, що виявляється у відповідних кожному етапові формах. Липа наголошував, що вироблення самосвідомості породжує вміння побачити велич українського народу і відповідно оцінити із середини свого національного «Я» можливості свого народу і ресурси його духовності. Найважливішим завданням єдності нації він вважає збереження кожної кровної одиниці, незалежно від її переконання [3, с. 13].

Юрій Липа підкреслював особливості української духовності, яка має давні хліборобські традиції. Він досліджував глибинні, вікові джерела «збірної духовності українців», сутність якої виявляється через головні, генеральні ідеї, серед яких вказує «свідомість роду», «відчуття власної раси», «велич», «цілісність українства», «європеїзм», «тисячолітність його історії», «витонченість мови», «потяг до краси», «солідаризм», «демократизм» тощо. Незнання цих ідей призводить до утвердження у свідомості українців їх меншовартості, до поширення думки про їхню матеріальну і духовну слабкість і необхідність допомоги.

Головною ідеєю, що її сформулював Ю. Липа, є ідея України як цілісності з тисячолітньою історією та традиціями, що бере свій початок з трипільської культури. Від трипільської культури до наших днів дійшли традиції, моральні норми, звичаї. Наші предки – це не тільки могили, ритуали, а й характерні риси духовності, що проявляються в сучасних українців. Українська духовність пов'язана з хліборобською культурою трипільців. Розглядаючи трипільців, Липа формулює ланцюжок, що поєднує українців з найдавнішими землеробами – мешканцями сучасних українських етнічних територій. Культура збіжжя – це з біологічного погляду симбіоз людського поєднання з рослиною. Історія цього симбіозу – це найстаріша історія осілого людства. Найбільш давнім звичаєм українців є ритуал символів Різдвяної ночі, що святкується всіма європейськими народами як найбільше свято року, а символом перемоги над злом і зимою в українців є сніп пшениці і кутя, страва з вареної пшениці й меду.

Культура пшениці – це не тільки символ давності української території з безперервним обробітком пшениці протягом тисячоліть, це також вказівка на те, якою дорогою прийшли основоположники тієї найдавнішої єдності українських земель. З Месопотамії принесла пшеницю на початку III тисячоліття до народження Ісуса Христа хвиля хліборобського осілого народу. Цей народ історики називають народом трипільської культури, або просто трипільцями. Він перший об'єднав територію, що триває й донині, у єдність духовну і матеріальну. І від нього починається національний експорт України – пшениця. Від трипільців Липа починає історію української території як єдності і торговельних взаємин з іншими країнами [3, с. 49]. Від них збереглись прив'язаність, любов до землі, відвага, терпеливість і гідність, символ Великої Матері, що втілює образ вмілого ведення господарства, витривалості, бережливості, єднання родини. Матір Липа ставить вище від чоловічого і жіночого первинів, бо вона поєднує їх, виступає стабілізаційною силою в житті родини, яка піклується про кожного. Відданість родині як «раю на землі» – характерна риса духовності українських матерів. Поклоніння Матері є виявом продовження традиції, початки якої Липа вбачав у трипільській культурі з її духовними символами Різдвяної ночі.

Найважливішу роль у формуванні духовності українців Липа відводив ідеї україноцентричності. Для українця центральним пунктом світу має бути Україна. «Це є така ж нормальна річ для духовності визначати свій край за середину світу, як для одиниці

фізично здорової визначати свій власний організм за найдовершеніший. Відчуття серединності свого духовного світу – велика річ» [3, с. 165]. Для українців найголовніший меридіан проходить через Україну. Липа закликав українців до духовного єднання, щоб ніхто з них не почував себе вигнанцем як у самій Україні, так і за її межами. Нація повинна все можливе вживати, щоб навертати кожную людську одиницю до себе як до духовної спільноти. Він передбачав, що перехід до нижчих форм особистого життя призводить до зниження рівня духовності українців.

Група, союзи груп, провідництво в групі, узнавання груп – в основі своїй те саме, що мали селища трипільців, те саме, що було підставою елліністичних міст упродовж тисячоліття. Форма, вигляд організму, мережа об'єднаних асоціативних груп – це є найстаріша українська традиція внутрішнього впорядкування. У «кооперативному націоналізмі» відродилося відчуття українських прастарих форм організації. Бо, «приймаючи в себе зміст традиції, така система організації українців буде найбільш зближена до їх духовності» [3, с. 222].

Об'єднання груп всередині нації має відбуватися шляхом договору. Це забезпечуватиме найбільшу продуктивність груп, а тим самим і цілісності. Липа стверджує, що артіль перемогла комуну. Цей тип групи, а не доктринальний «радгосп – фабрику», прийняло українське село. Як приклад наводиться зростання сільськогосподарської кооперації в Україні у період 1922 – 1927 рр., стихійне утворення сільськогосподарських товариств, машинових товариств, товариств спільного оброблення землі.

Історія дає можливість розуміння власного характеру. З покоління в покоління діють ті самі емоції (традиції) в українській нації, вважає Ю. Липа. З відчуження єдності можна сформулювати методи пошуку єдності, що є прагненням наситити себе українською історичністю. Традиція є скрізь. За традиціями XVIII ст. бачимо історію традицій козаччини, Київ як вічне місто, що продовжує елліністичні традиції. Душа сильної людини мусить бути монолітна, і душа раси в історії – єдністю. Це є закон Провидіння [3, с. 228]. Якщо для отримання єдності з недавньою історією не треба посередників, то для єдності з давніми віками необхідні історики із цілісним розумінням історичного процесу. Нетрадиційні, чужі погляди за своєю суттю нищать українців, паралізують будь-який розвиток. Характер народу і кордонів дає єдність історії й організації. Воля стає відповіддю на протидію недружнім обставинам [3, с. 230].

Автор вважає однією з головних – у часи тотальних війн та знищення – ідею національної солідарності. Національна солідарність – це не з'їзд, не зібрання, не арифметична сума груп, це відчуття організму раси. Відчуття не як вибух, а як тривалість [4]. Вибух ентузіазму був у 1917 р. Автор на перше місце ставить відчуття расового організму, з постійною загрозою ззовні. Здатність раси до боротьби назовні – це важливіше, ніж усі основоположні ідеї народу. Впорядкування того, що вже є біологічно в українцях, їх відвічних будівничих цінностей. Одиницею українського народу є асоціативна група. Змістом цього впорядкування є велика українська культура, свідомість характеру раси, свідомість у державності, торгівлі, освіті, керівництві.

Матеріальні й моральні обставини змушують до єдності народу, напруження українських продуктивних форм енергії. Першою формою є почуття «хліборобськості». Хліборобська енергія є передусім збірна сумлінна праця, почуття відповідальності, вироблений тисячоліттями дух традиції. Опанування теренів – друга форма української енергії, яка характеризувала українців в очах чужинців [3, с. 234]. Завойовництво і колонізаторство пов'язані з торгівлею. Все яснішає вага українських форм енергії чумацтва і кооператизму як одних з найважливіших проявів українського народу. Липа виокремлює ще одну форму української енергії – інтелектуальну, що стоїть поруч з іншими формами енергії. Вона разом із мистецькою енергією встановлює рівновагу, усвідомлює традиції і шукає закликів Провидіння. Інтелектуальна енергія завершує структуру української солідаристської культури, яка базується на відвічних основах української землі та українського духу.

Складною є роз'єднаність у християнському українському церковно-релігійному житті. Стремління українців мати розмову з Богом як таїнство своєї раси було характерне від появи християнства в Україні. Цей заповіт раси Липа називає легендою апостола Андрія. Від безпосереднього учня Христа одержали українці Божу благодать. Церковна традиція святого Андрія – традиція змагання за чисто українську церкву.

Таким чином, роль у формуванні духовності українців Липа відводить ідеї україноцентричності, відчуттю «серединності». Виводячи українську культуру пшениці від хліборобів-трипільців, він зауважує, що від них збереглися любов до землі, відвага, терпеливість і гідність, символ Великої Матері, що втілює образ вмілого ведення господарства, витривалості, бережливості, єднання родини. Матір Ю. Липа ставить вище від чоловічого і жіночого первинів, бо вона поєднує їх, виступає стабілізаційною силою в житті родини, яка піклується про кожного. Юрій Липа виокремлює різні форми української енергії, які разом встановлюють певність і рівновагу дії українських речей, усвідомлюють традиції і шукають закликів Провидіння. Ці форми енергії утворюють структуру української солідаристської культури, яка базується на вікових основах української землі і українського духу. Моральні підстави Ю. Липа визначає головним моральним завданням української раси.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кочубей Ю. Геополітичні візії Юрія Липи в контексті сучасності / Ю. Кочубей // День. – 2004. – № 187, № 192.
2. Голяннич М. Проблема національної свідомості та духовності українців у творчості Ю. Липи: україноцентричний вимір [Електронний ресурс] / М. Голяннич // Нові праві. – 2009. – Режим доступу : <http://newright.il.if.ua/golyanych.htm>
3. Липа Ю. Призначення України / Ю. Липа // Дніпро. Спеціальний випуск. – К. : Фондація ім. О. Ольжича, 1997. – № 11-12. – 268 с.
4. Шморгун О. Інтелектуальні корені українського солідаризму [Електронний ресурс] / О. Шморгун // Перехід-IV. – 2002. – Випуск 9. – № 1. – Режим доступу : <http://www.perehid.kiev.ua/n9/4.html>.

Г.Е. Ковальський

Традиционалистическая концепция Ю. Липы

Статья посвящена социально-философским аспектам формирования нации. На основе трудов украинского философа Ю. Липы подается представление о факторах формирования нации, о воле как основе формирования нации, о социальном детерминизме как деструктивной в процессе государственного строительства идее. Нация рассматривается как высочайшая форма человеческого сосуществования и абсолютная духовная ценность.

G.E. Kovalsky

Yu. Lipa's Traditionalism Concept

The article is devoted to the social-philosophical aspects of formation of the nation. On the basis of works of the ukrainian philosopher Yu. Lipa the author's representation about factors of formation of the nation, about will as a basis of functioning of the nation, about a social determinism, as destructive idea during the state organizing is given. The nation is considered as the highest form of human coexistence and absolute spiritual value.

Стаття надійшла до редакції 10.12.2009.